

Komintern: Sovjetunionens hemmelige våben

Af **Mette Skak**

Komintern arbejdede aktivt for at undergrave og destabilisere de øvrige europæiske lande. Gruppen blev nedlagt i 1943 – men dens tankegods og arbejdsmetoder lever videre i Rusland i dag.

For godt hundrede år siden – 2. marts 1919 – mødtes en skare revolutionære socialister i Kreml for på Vladimir Lenins forlangende at grundlægge den såkaldte Tredje Internationale, bedre kendt som Komintern. Ganske vist var revolutionen forinden slået fejl i Tyskland, men den nys overståede Første Verdenskrig havde styrtet hele tre imperier i grus til fordel for et nyt Sovjetrusland og en serie europæiske småstater. Lenin tænkte, at der måtte smedes revolution i Tyskland nu, mens jernet var varmt. Overordnet var det hans mål at gøre den nye organisation til ”verdensrevolutionens generalstab” (hvilket også er titlen på den glimrende bog herom af Niels

Erik Rosenfeldt fra 2011). Den tyske delegerede Hugo Eberlein var loven, men Lenin lovede de tilstedeværende kammerater, at de snart ville opleve ”en verdensføderation af sovjetter” (det vil sige ’råd’ – Lenins spin for at skjule partidiktaturet). Kort efter blev Ungarn vitterlig til en bolsjevisk rådsrepublik, så fulgte Bayern. Men begge steder blev de rullet tilbage i løbet af 1919. Det animerede Lenin til året efter at bolsjevisere Komintern gennem de berygtede 21 optagelsesbetingelser, der gjorde alle Kominterns medlemspartier til simple sektioner af hans eget parti, formelt kaldet sektioner af Komintern, såsom Danmarks Kommunistiske Parti (DKP). Sektionerne blev pålagt at have hemmelige cellestrukturer, jævnlige foretagelse udrensninger, og de havde at rette ind, når Kominterns eksekutivkomite, kendt som EKKI, udstedte direktiver. EKKI var kun den nominelle ledelse, i praksis udgik ordrene fra Lenin og

Mette Skak er lektor ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Hun har adskillige gange besøgt Rusland som led i sin forskning og er forfatter til utallige artikler og flere bøger.

Ergo var Komintern allerede i 1920 et Kreml-styret verdensomspændende og professionelt undergravende foretagende - en art Blekingegadebande, blot i meget stor skala. Parallelt med, at Lenin radikaliserede sit hjemlands politiske kultur ved at gøre partiet til en religiøs autoritet, radikaliserede han alverdens kommunistpartier ved at tvinge dem ind i lydighed over for det sovjetiske moderparti.

hans håndlinger i Komintern, bolsjevikken Zinovjev, Kominterns første officielle lederskikkelse.

Ergo var Komintern allerede i 1920 et Kreml-styret verdensomspændende og professionelt undergravende foretagende - en art Blekingegadebande, blot i meget stor skala. Parallelt med, at Lenin radikaliserede sit hjemlands politiske kultur ved at gøre partiet til en religiøs autoritet, radikaliserede han alverdens kommunistpartier ved at tvinge dem ind i lydighed over for det sovjetiske moderparti. Lenins arvtager Josef Stalin gav denne revolution i strategisk kultur en tand mere gennem den berygtede prøvestensdoktrin fra 1927. Den gjorde "forsvaret af Sovjetunionen" som alle arbejdende befolkningers fædreland til "kendetegnet på en sand revolutionær og internationalist", (som Stalin skrev i *Sotjienia* i 1949.) Komintern-kulturen forpligtede således alverdens kommunister til principielt - og på forlangende konkret - at gøre sig til agenter for Sovjetunionen - det vil sige Stalin - og eventuelt svigte deres eget fædreland. Jeg ved fra min egen politiske ungdom, at hjemlige DKP'ere, der endte som maoister, var skolede i prøvestensdoktrinen. Den var ifølge Robert A. Jones også et vigtigt disciplineringsredskab over for de "folkede-

mokratier", der opstod i Østeuropa efter krigen. Via frigivne sovjetiske arkivalier ved vi i dag, at Komintern rådede over et bruttoapparat på små 16.000 personer; at man fra sovjetisk side helt frem til ophøret af Den kolde

Krig støttede alverdens kommunistpartier med klækkelige pengeoverførsler, samt at organisationen blev brugt af den sovjetiske militære og politiske udlandsspionage til at udføre diverse hemmelige missioner.

En af de få sikkerhedspolitiske eksperter, der indså Komintern-mentalitetens strategisk kulturelle langtids-effekt på Sovjetunionen selv samt alle sektionerne, var den amerikanske diplomat og sovjetolog George Kennan. Derfor er hans analyse af logikken i sovjetisk udenrigs- og sikkerhedspolitik i *Long Telegram* fra 1946 et nøgledokument. Her gjorde han det klart, at Vesten stod over for dels en synlig, officiel sovjetisk udenrigspolitik med et traditionelt diplomatisk korps, dels over for et nok så vigtigt "unofficial layer", svarende til kommunisternes mere fordækte politiske arbejde til Sovjetunionens fordel. Kominterns hovedkvarter lå i Moskva på Mokhovajagaden 6 (Vozdvizjenka 1). Den amerikanske Stalinbiograf Stephen Kotkin beretter, hvordan det sovjetiske hemmelige politi oppe på den lukkede øverste femteetage uforstyrret beflittede sig med hemmelige pengeoverførsler og forfalskninger af pas - undertiden på ordre fra Kominterns egen hemmelige instans kaldet OMS.

De udenlandske fastansatte og delegerede var permanent indkvarteret på Hotel Lux, som det hemmelige politi ligeledes bevogtede. Hotel Lux blev berygtet som hjemsted for utallige natlige arrestationer, da Stalins terror satte ind i 1930'erne – som hovedregel mod indbildte trotskister, spioner og deslige.

Tyskland i fokus

Som sagt gjaldt det for Lenin om at få den russiske revolution til at forplante sig til Tyskland og herfra til resten af verden. Allerede i 1921 fiskede Zinovjev, sammen med bolsjevikken Bukharin, i rørte vande og fik det tyske kommunistparti til at kaste sig ud i en opstand, der førte til henved 4.000 fængselsdomme og et katastrofalt fald i partiets medlemstal til fordel for socialdemokraterne. To år senere, i 1923 – det år, hvor Hitler slog til med sit berygtede, men fejlslagne ølstuekup – var den gal igen med en lige så fejlslagen tysk revolution iværksat af Komintern. Førnævnte Kotkin gør den tyske kommunistiske partiformand Brandler medansvarlig for miseren, for han overdrev i den grad, hvor mange mand, der var under våben. Det sovjetiske hemmelige politi havde i forvejen ifølge GRU-eksperten Robert Pringle, ladet sine egne spetsnaz-specialstyrker træne tyske kommunister, ligesom der gik en pengesum på knap 450.000 dollars og store mængder våben vestpå. Kotkin mistænker dog nogle Komintern-agenter for at have stukket pengene til våbenopkøb i egne lommer. Hvorom alting er, viste det sig, at de tyske arbejdere hovedsa-

gelig stod på socialdemokratiets side, ligesom det socialdemokratiske parti var velforberedt på kommunisternes kupforsøg. Som beskrevet af Kotkin holdt alle Komintern-cheferne sig oppe natten mellem 22. og 23. oktober 1923 på kaffe, smøger og en varm linje til den da lamme Lenin, der fra sit sygeleje i Gorkij lige så ivrigt afventede meddelelsen om revolutionens udbrud og sejr. Men meddelelsen udeblev, og som timerne gik, bredte der sig en slukøret stemning, der slog over i raseri over de tyske kammerater. En separat og lige så forfejlet kommunistisk opstand fandt sted i Hamborg med 90 omkomne og hundredvis af sårede som resultat.

Russiske historikere mener, at Kominterns uhørte indblanding i indre tyske anliggender gjorde det klart, at Sovjetunionen udgjorde en sikkerhedspolitisk trussel. Episoden fik den demokratiske Weimarrepublik til at søge beskyttelse ved at blive optaget i Folkeforbundet. Ofte spændte Komintern ben for sig selv og for Sovjetunionen til trods for de umådelige ressourcer og det ideologiske engagement, som organisationen og dens sovjetiske principal kunne trække på. I og med, at Trotskij var med til at støbe kuglerne til den tyske fiasko, blev den et søm i såvel hans som Zinovjevs og Bukharins ligkiste, da Stalin senere gjorde op med disse rivaler. Stalin foragtede Komintern, som han under 1930'ernes terror fordømte som ”en spionrede”, men han brugte megen tid på organisationen og både brugte og misbrugte den, som fastholdt af Rosenfeldt i førnævnte værk. Stalin var ansvarlig for et lige så eklatant fejlgreb i form af støtten til den nationali-

stiske Chiang Kai-Shek i Kina. Sidstnævnte udnyttede i 1927 våbenhjælpen til et blodigt opgør med Kinas kommunister, der måtte flygte ud i Kinas afkroge. I 1928 gennemtvang Stalin en absurd sekterisk partilinje på Kominterns Sjette Kongres. Denne erklærede socialdemokrater for 'socialfascister' og umuliggjorde dermed en effektiv kamp mod den mere og mere blodtørstige nazisme og den øvrige indiskutable fascisme på den tid.

Danskere i Kominterns tjeneste

Der var faktisk enkelte danskere, der havde høje poster i Komintern-hierarkiet, og endnu flere, der gjorde tjeneste længere nede som Komintern-agenter for den sovjetiske principal. Takket være et nyetableret samarbejde mellem danske og russiske historikere er der udkommet en kildesamling på russisk af Jesper Jørgensen med flere med titlen *Datskie kadry Moskvyy v stalinskoe vremja*. Hele 606 danskere optræder med personsager i Komintern-arkivet, heriblandt visse ledende socialdemokrater, borgerlige ministre, forfattere samt atomfysikeren Niels Bohr, der dog ikke var Komintern-agent. Bogens materiale angår 80 andre personer af kommunistisk overbevisning. En af de mest interessante kom "lige fra Svendborg aw"; det er Georg Laursen Moltke, der som nyudlært maler gik på valsen i Tyskland og Schweiz, hvor han i forbindelse med Zimmer-wald-konferencen i 1915 mødte Lenin. Han nød Lenins tillid som kurér rundt omkring i det krigshærgede Europa og havde fra 1919 til 1925 en nøglerolle i det hjemlige DKP,

for eksempel som sektionens delegerede i Komintern. I 1925 fik han orlov af DKP, hvorefter han trådte ind den sovjetiske udlandsspionage og blev betroet "særlige illegale og konspirative opgaver" i Tyskland. Her blev han arresteret 25. marts 1926 og dømt for spionage med videre, men siden udvekslet i en tysk fangeudveksling med Sovjetunionen. Han blev sovjetisk statsborger i 1927 og undgik, som påpeget af historikeren Julie Birkedal, påfaldende nok at blive offer for Stalins terror.

Helt frem til 1939 fortsatte Moltke sit virke som en sovjetisk spion, idet han end ikke i sine egne vidnesbyrd til brug for Komintern-apparatet gik ind på, hvilke konkrete opgaver, han blev betroet. Man kan kun gisne om det, og Birkedal lufter muligheden af, at han samarbejdede med Stalins mesterspion Richard Sorge i Kina. Hun noterer, at Moltke i 1935 modtog en udmærkelse som "ærestjekist". Fra 1939 gjorde Moltke karriere i Kominterns magtfulde kadreafdeling, og man kan se af arkivalierne, at selv inden for den inderkreds var han en ener. I 1941 fik han en skideballe for at have brudt reglerne for at "maskere belysningen". I Moltkes såkaldte *karakteristika* (generalieblad) fra 1944 udtrykkes kritik af hans mangel på skoling og indsigt i danske forhold, og han tillægges ligefrem ringe arbejdssevne. Kadreafdelingen behandlede personfølsomme oplysninger, og da Moltke havde Norge, hele Skandinavien og Baltikum som ansvarsområde, anser Birkedal ham for at kende til Arne Munch-Petersens skæbne, efter at han i 1937 blev arresteret.

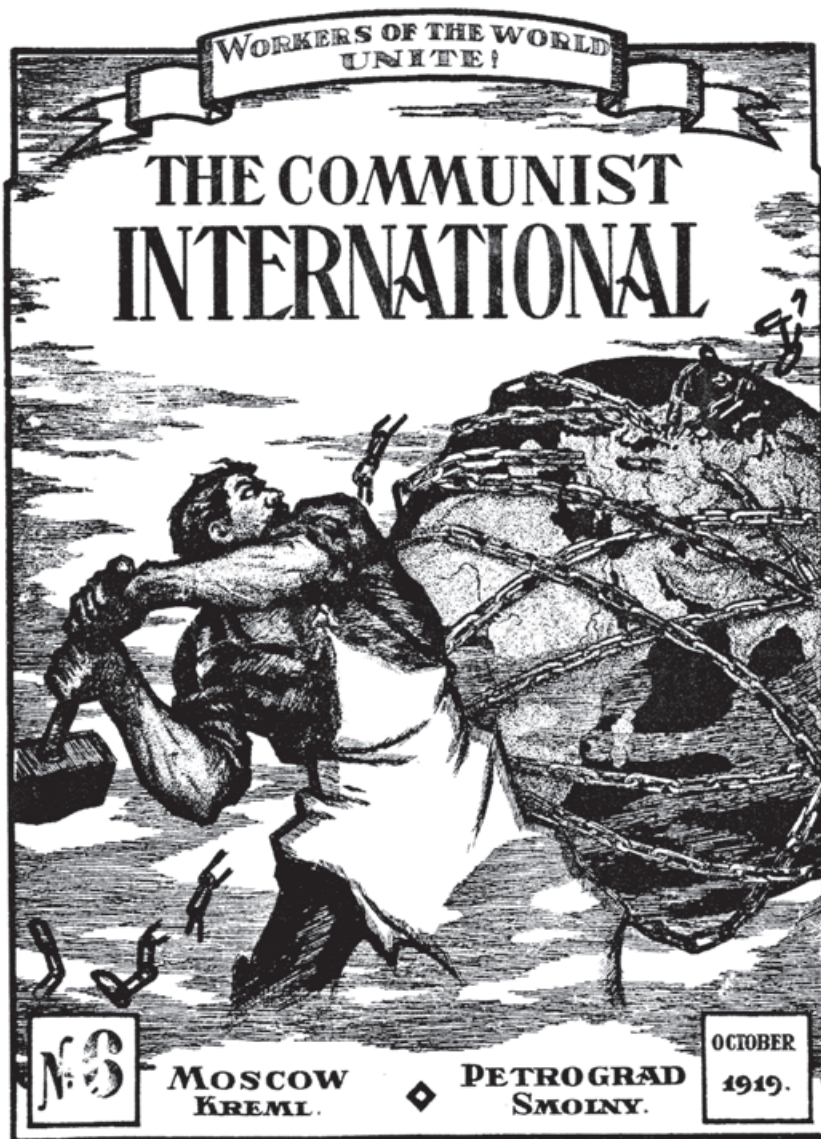

FOTO: Forsiden af udgivelse 6 fra den engelske version af The Communist International, publiceret oktober 1919.

Comintern [Public domain]

ret som ”trotskist”. Moltke selv blev arresteret i 1949, hvor Stalins lunte stadig var kort, idet Birkedal nævner gamle ”vidnesbyrd” fra 1933 om, at han var i fremmed sold. Han fik en dom på 5 års forvisning til Kasakhstan, der imidlertid blev omstødt i 1951, mens Stalin var i live. Allerede et halvt år efter Stalins død, bad han den nye leder Khrusjtjov om æresoprejsning for dette justitsmord ifølge Moltkes eget bønsskrift, der ligefrem var henlagt i en *osobaja papka*. Han levede som pensionist i Moskva til sin død i 1977.

Søfyrbøderen Richard Jensen, der i 1939 sad i Københavns Byråd, var en anden af Kominterns håndgængene mænd. Rosenfeldt omtaler ham som en af de såkaldte M-mænd med ansvar for militærarbejdet, hvorfor han antagelig var involveret i den operative forberedelse af den tyske revolutionsfiasko i 1923. Endnu mere opsigtsvækkende er hans samarbejde med en af de hårde nysere i det senere DDR, Ernst Wollweber, i dennes berygtede Wollwebernamde. Det var denne bande, der blandt meget andet sænkede to spanske trawlere i Frederikshavn i 1938 som sabotage mod Spaniens fascistiske diktator Francisco Franco. Hændelsen er beskrevet i krimijournalistisk form i et firebindsværk af journalisten og forfatteren Erik Nørgaard, der også kommer ind på bandens - ganske vist i sidste sekund forpurrede - plan om at sænke det polske passagerskib Batory. I givet fald ville det have været en terrorhandling i klasse med ”Estonia”s forlis i tab af menneskeliv. Arkivalierne om Jensen viser, at han i 1939

var kurer for en overførsel af 1.000 dollars på foranledning af Sukharev, chefen for efterfølgeren til OMS fra 1936, den lige så hemmelige Forbindelsestjeneste, via Moskvas lufthavn. Nok så sigende er den harmdirrende henvendelse i juni 1940 fra chefen for Kominterns kadreafdeling Guljaev til Kominterns daværende generalsekretær, bulgareren Georgi Dimitrov. Heri forlanger Guljaev af Dimitrov, at DKP - læs: Aksel Larsen, der ikke brød sig om søfyrbøderen, hans slæng og deres metoder - begrundes, hvorfor man følte sig berettiget til at ekskludere Richard Jensen ”i betragtning af dennes hidtidige virke”. Jørgensen med flere vidner om de gnidninger, det gav, når danske kommunister med store egoer, som bemeldte Jensen, kunne bringe Moskva i affekt, når det vitterlig var Moskva og ikke DKP-hovedkvarteret i Dronningens Tværgade, som den pågældende var underlagt.

Et mindretal af Kominterns kadrer var kvinder. Jørgensen og hans medforfatteres udvalg af arkivalier herom angår Alvilda Larsen, Kamilla Zimmermann, Agnes Seligman, Rakel Hansen, Grethe Jensen, Marie Rasmussen, Ellen Schou, Elna Hiort-Lorenzen, Ditte Andersen-Nexø og Inger Gamburg samt Ety Hiort-Lorenzen. Sidstnævnte var svigerinde til Arne Munch-Petersen, som var gift med Elna Hiort-Lorenzen. Ettys virkelige navn var dog Else Bang. Hendes sirligt udfyldte svar på OMS-spørgeskemaet viser, at hun blev OMS-kurer ligesom Arne Munch-Petersen selv. På det altafgørende spørgsmål 39 - ”Er du blevet gjort bekendt med Lenin-sko-

lens konspirative regler” - svarede hun ”Ja” og tilføjede, at både ”C.K.” (=Centralkomiteen) og fem partikammerater havde sagt god for hende. I den obligatoriske selvbiografi bekendte hun, at hun som ung i Danmark var optaget af seksualoplysning i socialdemokratisk regi, men at hun i efteråret 1931 ”forkastede denne borgerlige bevægelse”. I 1934 var hun på hemmelig mission til Paris og Shanghai med transit i henholdsvis Berlin og Vladivostok. Når hun blev kontaktet, ville hun blive spurgt: ”*Kommen Sie von Kopenhagen?*” hvortil hendes instruks var at svare: ”*Ja, ich komme direkt von zu Hause*”. Tysk var hendes og hele Kominterns arbejdssprog ud over russisk. Det understreger organisationens tyske strategiske slagside.

Komintern blev ”gramsciansk” – og siden ”nedlagt”

Med Hitlers magtovertagelse i 1933 blev det tydeligt, hvor katastrofal Komintern-kampen mod den angivelige ”socialfascisme” var. Førnævnte Dimitrov fik Stalin overtalt til at anlægge en ny ”gramsciansk” kurs, der gennem sloganet *folkefronter* skulle skjule partiets hegemoni. Eller som den senere DDR-leder Walther Ulbricht udtrykte det i 1945 på vej hjem fra Moskva til Berlin: ”*Es muss demokratisch aussehen, aber wir müssen alles in der Hand haben*”. Med andre ord blev målsætningen om verdensrevolutionen, det vil sige bolsjeviseringen af omverdenen underordnet det akutte behov for af al magt og gennem bredt politisk samarbejde at bekæmpe fascismen. Komintern gjorde det fra 1935 legitimt

for kommunister at indgå i koalitioner med socialdemokrater og borgerlige som det skete i Frankrig fra 1936 til 1938 under Léon Blum. Når jeg kalder den nye kurs for gramsciansk, skyldes det, at Gramsci mere subtile tanker om kapitalismens hegemoni som noget, der ikke hvilede på rå magt, men konsensus eller ”blød magt”, muligvis påvirkede Dimitrov og Stalin som alternativ til den væbnede vej til magten. I 1922 og 1923 sad Gramsci i Kominterns præsidium, og nok dummede han sig under de indre bolsjevikiske magtkampe efter Lenins død, men hans analyse af fascismen var skarp. Derfor kritiserede han Kominterns sekteriske kurs i årene 1928-33. Man aner i Dimitrovs egne dagbøger, at han tog Gramsci-fløjens politiske dømmekraft alvorligt.

Paradokset er, at det var i tiden med den nye pragmatiske kurs i Komintern, at Stalins terror lammede organisationen – muligvis fordi Trotskij fra sidelinjen kritiserede sekterismen. Terroren er et særskilt mørkt kapitel i Kominterns historie og beskrives af William Chase i bogen *Enemy at the Gates* fra 2001. At slå til mod Trotskij og hans angivelige håndlangere var jo high politics for den paranoide Stalin. Men ellers indså han behovet for at rumme nationale særpræg og gav køb på noget af det skematiske i Komintern-direktiverne til sektionerne. Bedst som der var ved at falde ro på, kastede Stalins videre sikkerhedspolitiske spilfægtier Komintern ud på endnu et sekterisk vildspor i årene 1939-1941. Da underlagde Stalin sig den geopolitiske pagt med selvste

Hitler. Nu var parolen, at Anden Verdenskrig var en ret ligegyldig inter-imperialistisk krig, og Stalin erklærede folkefrontslinjen for passé. Det var en svær kamel at sluge selv for danske stalinister, viser arkivalierne. Som kommentar til Polens skæbne sagde Stalin til Dimitrov ifølge dennes dagbog for 7. september 1939: "Ville der være noget forgjort i – som en følge af Polens undergang - at udbrede socialismen til nye territorier og folkeslag?" Udtalelsen foregriber den politik, Stalin førte, efterhånden som sejren over Hitler kom til syne fra 1943 og frem. Den modbeviser, at Stalin havde lagt verdensrevolutionen på hylden, idet han ligesom Lenin anså verdenskrige for revolutionære situationer.

Noget af det mest obskure ved Komintern er organisationens formelle nedlæggelse i maj 1943. Nogle tror, at Stalin for alvor ville gøre det af med Komintern for med denne gestus at presse englænderne og amerikanerne til at åbne "den anden front" i krigen mod Nazityskland. Men hen over verdenskrigen gennemgik Komintern-apparatet blot en forvandling, idet man nu arbejdede med skoling af krigsfanger i en instans, der blev lagt om til Nationalkomitee Freies Deutschland med førnævnte Ulbricht i en nøglerolle; Den tidligere Forbindelsesafdeling blev omdøbt til Første Afdeling og underlagt Ivan Morozov fra det sovjetiske hemmelige politi. Efter Kominterns nedlæggelse blev denne instans omdøbt til NII-100, stadig med Morozov som chef. Via de britiske afkodningsarkivalier ISCOT kan man i detaljer følge den fortsatte

trafik af instrukser fra Moskva-centret til for eksempel Veclav, det vil sige Polens senere leder Gomulka; ordrer angående nedkastninger af våben og pengetransporter per kurér. Kilden i Jørgensens bog dokumenterer, at den danske kontroversielle kommunist Martin Nielsen under sit Moskva-ophold i maj 1945 var ansat i NII-100. Den ovenfor omtalte svendborgenser Moltke stod under hele krigen for Kominterns overopsyn med de skandinaviske og baltiske partier samt propaganda på dansk fra Radio Moskva under speakernavnet "Peter Hansen", som omtalt af Rosenfeldt i *Verdensrevolutionens generalstab*. Efter Kominterns nedlæggelse kom hans arbejdsplads til at hedde NII-205 og var i lighed med selve NII-100 langt mere end ren og skær agitprop. Det fremgår af det unikke kildemateriale om NII-205 fra 2. februar 1945, der gengiver "Konspirationens regelsæt" inden for dette foretagende, som findes i Jørgensens samling om forfatteren Martin Andersen Nexøs datter Ditte, der da blev ansat i NII-205. Det fremgår, at hun skulle sikkerhedsgodkendes af det sovjetiske hemmelige politi forinden.

Det vigtigste vidnesbyrd om, at Komintern fortsatte sine aktiviteter bag kulisserne, er den partilinje, som Stalin anlagde på organisationens vegne. Han begyndte med Hitlers angreb på Sovjetunionen 22. juni 1941 og helt frem til 1947 nemlig at oprette "nationale fronter", som beskrevet af den amerikanske historiker Eduard Mark i en grundig analyse fra 2001. Altså et tilbageskridt til den "gramscianske" folkefrontsparole, der gik ud på at sløre

kommunisternes styring ved at få dem til tilsyneladende at skifte til rent parlamentariske metoder. Ganske sigende arbejdede DKP i sommeren 1945 på at fusionere til et ”enhedsparti” med Socialdemokratiet, akkurat som det skete i diktaturstaten DDR. Derfor skal man ikke bedømme Kominterns succes eller fiasko på organisationens evne til at gennemføre den væbnede verdensrevolution, men på dens evne til at sadle om til den anderledes udsppekulerede ”gramscianske” opskrift på at erobre magten. De britiske Komintern-forskere McDermott og Agnew vurderer således, at Kominterns antifascisme fra 1935 til september 1939 og igen fra sommeren 1941 hjalp Stalin til en formidabel politisk sejr i form af sovjetiseringen af hele Øst- og Centraleuropa samt Kina, Nordkorea og Nordvietnam i efterkrigstiden.

Personsammenfaldet mellem hvem iblandt Komintern-kadrerne, der var så heldige ikke at omkomme under terrorbølgen i 1930’erne og så hvem, der vendte hjem til deres hjemland efter krigen for dér at opbygge ”folkedemokratiene”, taler for sig selv. De afgørende aktører på kommunistisk side viste sig typisk at være ’alte Kamera-den’, der på Kominterns Leninskole havde modtaget politisk og konspirativ sovjetisk skoling, hvad enten vi taler om Dimitrov, Ulbricht eller den ledende kvindelige rumænske kommunist Ana Pauker. Selv om det ikke i Danmark kom til en DKP-magtover-

tagelse, havde Kennan virkelig fat i noget i sit Long Telegram fra 1946. Det skildrede korrekt kommunismen som en trussel mod de liberale demokratiers og den borgerlige retsstats *politiske sikkerhed* - ikke så meget den militære sikkerhed - i kraft af viljen til i valget af metoder at flyve under radaren og blot benægte. Således førte Mogens Fog og Børge Houmann dialog om man skulle indsukre proletarietets diktatur eller ej, som omtalt af Rosenfeldt og Morten Møller i biografierne om dem begge.

Nu vil læseren måske indvende: ”Nok om det! Sovjetunionen er for længst nedlagt, og Putins Rusland er alt andet end revolutionært, men dybt konservativt.” Ganske rigtigt, men der er alligevel ligheder mellem den sovjetiske hæmningsløse, dobbeltbundede udenrigspolitik og så fraværet af kræsenhed i den nutidige russiske udenrigspolitik. Man kunne sagtens spinde en ende over temaet ”alte sowjetische KGB-Kameraden” og hvem, der i nutiden tegner den sikkerhedspolitiske og økonomiske styring af Rusland. Kreml har stadig kikkerten rettet mod Tyskland for eksempel energipolitisk, og overordnet forekommer det, at man stadig anser fjenden for at være den borgerlige retsstat og det dertil svarende liberale politiske demokrati.

